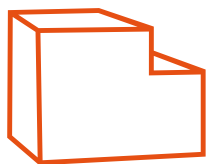
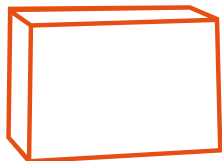

ZLÍNSKÁ ARCHITEKTURA

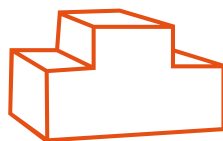

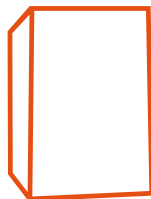
rodinné domy

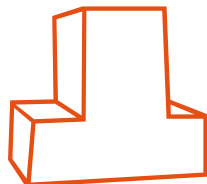
tovární areál

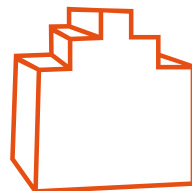
vily

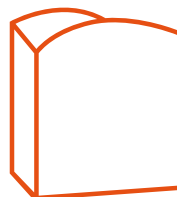
bytové domy

církevní stavby

veřejné stavby

současná architektura

Milí návštěvníci,

držíte v rukou průvodce unikátním městem Zlínem a jeho architekturou. Jsou to právě domy, vily a tovární budovy, které Zlín dělají Zlínem. Narazíte zde na drobné cihlové domečky, mnohdy ještě s původním vybavením. Potkáte ředitelské vily, které představují jedinečný kus historie, designu a architektury. Najdete zde kancelářské budovy a továrnu, které ožívají novým životem, moderní architekturu, stará zákoutí i výhledy z výškových budov. Zažijete zde takřka vesnickou idylku i městský ruch.

Zlín by nikdy nebyl tím, čím je, kdyby ho neformovaly výrazné osobnosti. Tomáš a Jan Antonín Baťovi a jejich spolupracovníci, architekti František Lýdie Gahura, Vladimír Karfík nebo Jan Kotěra byli lidé, kteří stáli nohama na zemi, ale hlavou a srdcem daleko přeskočili svou dobu a vytvořili společně jedinečné místo k životu. Továrnu ve městě, město v zahradách. Zlín byl a je zhmotněnou vizí budoucnosti.

A vaše cesta k ní teď právě začíná.

VILA TOMÁŠE BATI

Autor: *František Novák, Jan Kotěra*

Rok dokončení: 1912

Umístění: *Čepkov, Gahurova 292*

Pro svou vlastní vilu si Tomáš Baťa, šéf a zakladatel koncernu Baťa, vybral krásný pozemek na Čepkově, který shlížel na neporušenou přírodu okolo říčky Dřevnice. Návrh reprezentativní vily svěřil vizovickému staviteli Františku Novákovi, ale o její dokončení požádal Jana Kotěru.

2

Věděli jste, že část interiérů později upravil František L. Gahura, že venkovní bazén navrhl Vladimír Karfík, nebo že se na výzdobě vily podílel malíř František Kysela?

Ten upravil nejen vnitřní dispozice a ústřední dvoupodlažní halu, ale zasáhl také do exteriéru vily, který výrazně zjednodušil. Ve spolupráci s Františkem Thomayerem upravil také park a zahradu, které doplnil o altány, pergoly a promenády. Výjimečná symbióza tradičního českého stavitelství a řemesla s vlivy světové architektury je dodnes ve vile dobře patrná, přestože její nejbližší okolí protнула frekventovaná čtyřproudá silnice vedoucí na nové sídliště Jižní Svahy. Ve vile dnes sídlí Nadace Tomáše Bati, prohlídku je nutné domluvit předem.

3

VILA JANA ANTONÍNA BATI

Autor: *František Lýdie Gahura*
Rok dokončení (projekt): 1927 (1926)
Umístění: *Osvoboditelů 187*

Moderní vilu si ve Zlíně postavil také nevládní bratr Tomáše Bati, Jan Antonín. Byl to právě on, kdo po Tomášově tragickém úmrtí spolu s ostatními zkušenými řediteli Čiperou, Vavrečkou nebo Hlavničkou, firmu vedl. Přestože si výstavbu vily musel

4

na bratrovi takřka vyvzdorovat, povedlo se mu vystavět architektonicky i rozměrově nenápadný dům pojatý v duchu rané kotěrovské moderny velmi civilního ražení. V roce 1937 jej výrazně upravil architekt Vladimír Karfík. Dnes tu sídlí Český rozhlas, studio Zlín.

Ke 120. výročí narození J. A. Bati nechal Nadační fond J. A. Bati vyrobit a nainstalovat u vstupu do vily pamětní desku, na níž jsou otisknuty boty Jana Antonína Bati.

Věděli jste, že reprezentativní místnosti vily byly vybaveny ve stejném stylu jako reprezentativní prostory J. A. Bati ve Společenském domě (hotelu Zlín)?

5

VILA MUDr. BOHUSLAVA ALBERTA

Autor: *František Lýdie Gahura*
Rok dokončení (projekt): 1928 (1927)
Umístění: *Havlíčkovo nábřeží 3019*

Progresivní a moderní nemocniční areál, na kterém s architektem F. L. Gahurou pracoval mimo jiné i doktor Albert, byl doplněn také o dům pro lékaře. Pro MUDr. Bohuslava Alberta, primáře a zároveň ředitele nemocnice, navrhl Gahura vilu, která svou strohou hmotou ani materiály nevybočovala z řady industriálního pojetí Zlína, přesto byla lidská a příjemná pro život.

6

Věděli jste, že výstavba nemocničního areálu byla Gahurovým prvním rozsáhlým úkolem u firmy Baťa?

7

VILA ARCH. VLADIMÍRA KARFÍKA

Autor: *Vladimír Karfík*

Rok dokončení: 1935

Umístění: *Nad Ovčírnou, U Lomu 629*

Nad drobnými baťovskými domky čtvrti Nad Ovčírnou stojí i větší vily a vilky. Mezi nimi také vila architekta Vladimíra Karfíka, který ji projektoval jako soutěžní vzorový rodinný dům do mezinárodní architektonické soutěže vypsané firmou Baťa v roce 1935. Soutěž měla najít nové typy

8

Věděli jste, že Le Corbusier odevzdal mimo soutěž vlastní, velmi odvážný návrh domu s řadou inovativních detailů, které se ale neshodovaly s baťovskou filosofií úspornosti?

firemních domků, a přestože se nakonec žádný z oceněných projektů sériového provedení nedočkal, patří vila mezi nejkrásnější doklady evropského moderního bydlení. Karfíkův návrh ocenila porota v čele s Le Corbusierem třetím místem. Jejímú vzhledu dominují americká okna, v traktu odvráceném od ulice vila přirozeně prostupuje terénem a příjemně propojuje dům se zahradou. Vladimír Karfík tu s rodinou bydlel 10 let, dnes je vila v soukromém vlastnictví.

9

VILA ŘEDITELE HUGO VAVREČKY

Autor: *Vladimír Karfík*

Rok dokončení (projekt): *1941 (1939)*

Umístění: *Mokrá, Stráže 3661*

Ředitelské vily navrhl Vladimír Karfík tak, aby respektovaly přání svých majitelů. Hugo Vavrečka preferoval kotěrovskou modernu. Kolmá křídla, která na sebe navazují, ukrývají obytnou a obslužnou část. Vavrečkovi vilu sice obývali jen krátce,

10

ale na návštěvy sem zavítala i dcera Hugo Vavrečky se svými syny – Václavem a Ivanem Havlovými. Vila prošla rekonstrukcí pod vedením jednoho z nejvýznamnějších českých architektů Josefa Pleskota a dnes tu pod vzrostlými borovicemi najdete noblesní restauraci.

11

Věděli jste, že hlavní prostor restaurace se nachází v původní společenské místnosti rodiny Vavrečkových, která se kromě světel vůbec nezměnila?

VILA ŘEDITELE JOSEFA HLAVNIČKY

Autor: *Vladimír Karfík*

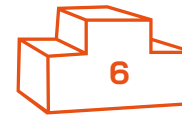
Rok dokončení (projekt): *1941 (1938)*

Umístění: *Mokrá, Stráže 3662*

Ředitel Josef Hlavnička pro svou vilu zvolil pro Zlín netradiční koloniální sloh. Konzervativní pojetí fasády architekt Vladimír Karfík rozbil kombinací symetrie s asymetrií. Na fasádě domu byly použity prvky z umělého kamene pískového odstínu, ostatní plochy pokrývá omítka kontrastní svou hrubou strukturou.

12

Hlavničkova vila je skvělým důkazem toho, že Karfík byl architektem, který ve své práci dokázal oživit řadu architektonických pojetí a slohů. Vila je nyní v soukromém vlastnictví.

Věděli jste, že se v Hlavničkově vile natáčely některé scény slavného válečného filmu „Smrt si říká Engelchen“?

13

VILA ŘEDITELE DOMINIKA ČIPERY

Autor: *Vladimír Karfík*

Rok dokončení (projekt): 1942 (1939)

Umístění: *Burešov 3675/4*

Věděli jste, že svým rozsahem a počtem pokojů se jedná o nejhonosnější a největší obytnou vilu ve Zlíně?

Nejhonosnější z ředitelských vil je Čiperova vila, harmonicky zasazená do parku. Svým pojetím se dotýká některých myšlenek architekta Adolfa Loose, které do domu mistrně zapracoval Vladimír Karfík. Za povšimnutí stojí zejména práce s obklady, kdy tmavší rohovky lemují nároží, nadpraží a vodorovné pásy na fasádě, světlejší tvoří výplň, členěnou dále nepravidelně rozmístěnými, tzv. plovoucími obkladačkami tmavé barvy. Charakteristickým, jinde nepoužitým detailem, jsou roštová okna skrytá za betonovou, vně obloženou mříží. Ve vile by v budoucnu mělo sídlit Centrum zlínské architektury.

14

DOMEK ZAHRADNÍKA – VRÁTNÉHO ČIPEROVY VILY

Autor: *Vladimír Karfík*

Rok dokončení (projekt): 1941 (1940)

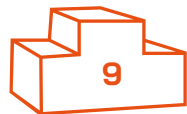
Umístění: *Burešov 3674*

Zahradnický domek na pozemku Čiperovy vily je pozoruhodným hranolem z režného zdiva, který respektuje minimalismus baťovských rodinných domků, od kterých se odlišuje stanovou střechou. Jeho dispozice je rozvinuta kolem středního komína a odlišným pojetím čtyř fasád zhmotňuje myšlenky F. L. Wrighta a Adolfa Loose. Stejně jako Čiperova vila je i tento domek výjimečný svým harmonickým splynutím s okolním parkem v duchu anglického venkovského sídla.

15

VILA ŘEDITELE FRANTIŠKA MALOTY

Autor: *Vladimír Karfík*
Rok dokončení (projekt): *1943 (1941)*
Umístění: *Lazy I 3689*

Strohá vila v krkolomně znějícím porýnském předhitlerovském stylu nezapře organické dispozice a přirozené propojení se zahradou. Vladimír Karfík přiblížil i tuto realizaci myšlenkám F. L. Wrighta, ozvláštnil ji navíc nárožními zalamovanými okny a jedinečnými vikýři zapuštěnými do pozdnicového zdiva.

16

Oba tyto prvky jsou ve Zlíně unikátní. Řada původních prvků je zachována i v interiéru vily. Dnes tu sídlí dětský domov.

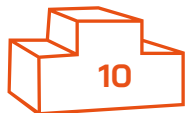

17

Věděli jste, že zahrada Malotovy vily byla vybudována tak, aby působila propojeně s přilehlým lesem?

VILA LUDVÍKA GERBECE

Autor: *Vladimír Karfík*

Rok dokončení (projekt): 1938 (1937)

Umístění: *Zálešná I 3222*

Ludvík Gerbec, vedoucí kalkulačního oddělení firmy Baťa v holandském Bestu a později vedoucí pobočky v americkém Belcampu, si inspiraci pro svou vilu přivezl z Ameriky. Otevřený prostor domu ukončují ploché římsy, které připomínají préríjní domy F. L. Wrighta.

Jedna z nejlepších Karfíkových realizací je dnes poznamenána řadou úprav, přesto nezapře velkorysý celek a myšlenku. V současnosti je vila v užívání Charity Zlín, která zde provozuje Domovinku – centrum denních služeb pro seniory.

18

ŠŤASTNÉHO VILA

Autor: *Vladimír Karfík*

Rok dokončení (projekt): 1940 (1939)

Umístění: *Čepkov, Pod Stráněmi 743*

Účelově nefunkcionalistický. Tak je nazýván sloh, ve kterém je vystavěna vila ředitele Šťastného, stojící v rozlehlé zahradě. Autor je pravděpodobně Vladimír Karfík, a i když není pod návrhem podepsán, celá koncepce i detaily se natolik blíží jeho realizacím, že je jeho účast velmi pravděpodobná. Šťastného vila je v soukromém vlastnictví a je dokonale zachována do nejmenšího detailu včetně všeho technického vybavení.

19

ROJTOVA VILA

Autor: *Vladimír Karfík*
Rok dokončení (projekt): 1937 (1936)
Umístění: *Nad Ovčírnou VI 3116*

Vilka v komorním obytném souboru ohraničeném lesem patřila řediteli ševcovských dílen, Karlu Rojtovi. Pozoruhodná je díky wrightovské dispozici rozbíhající se do krajiny ve dvou na sebe kolmých směrech. Autorem je opět Vladimír Karfík, vila je v soukromém vlastnictví.

20

VILA Dr. HUGO FÖRSTERA

Stavitel: *Karel Kovářik*
Rok dokončení (projekt): 1934 (1933)
Umístění: *Lazy, Hluboká 2654*

Pro Zlín naprosto netypická expresionistická architektura Försterovy vily je kombinací výtvarně čistého exteriéru a historizujícího pojetí uvnitř vily. Dům pro prvního zlínského notáře, který byl mimo jiné účasten i vypořádání pozůstalosti po Tomáši Baťovi, navrhl neznámý autor. Historizující schodiště a obytné místnosti zkomboval s moderní elegancí soukromých pokojů. Důmyslně byla pro tuto vilu navržena i stupňovitá zahrada. Vila je v soukromém vlastnictví.

21

ZIKMUNDOVA VILA

Autor přestavby: **Zdeněk Plesník**

Rok přestavby: **1953**

Umístění: **Nivy, Žlebová 2894**

Vily cestovatelů Jiřího Hanzelky a Miroslava Zikmunda skvěle reflektují náuru každého z nich. Zatímco Hanzelkova vila je hmotově nadsazená, Zikmundova vila je elegantně účelná a je výsledkem adaptace starší vily z 30. let.

22

Vnitřní prostory bez zbytečných kudrlinek a ornamentů sloužily k práci i odpočinku. Její pracovna je prosklenými okny velkoryse propojena s okolní zelení. Ve vile dnes sídlí Nadační fond Zikmundova vila.

**Věděli jste,
že původním autorem vily
byl pravděpodobně
F. L. Gahura?**

23

HANZELKOVA VILA

Autor: **Zdeněk Plesník**

Rok dokončení (projekt): **1955 (1953–54)**

Umístění: **Nivy, Žlebová 1590**

Jen pár kroků do svahu dělí Zikmundovu vilu od vily jeho přítele a kolegy cestovatele Ing. Jiřího Hanzelky. Její hmota s pyramidální kompozicí se od organizovaného pojetí Zikmundovy vily výrazně liší. Zjevná nadsazenost prostoru však sloužila svému

24

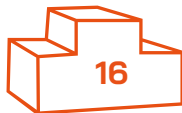
účelu – byla navržena pro ideální zvuk varhan, které vášnivému muzikantovi domů zapůjčil profesor Reinberger z Prahy. Jiří Hanzelka dům daroval městu v roce 1958 pod podmínkou, že bude využit pro mateřskou školu. Dnes vila slouží dětem se zdravotním postižením.

25

**Věděli jste,
že tvar domu připomíná
pyramidu?**

LIŠKOVA VILA

Autor: **Zdeněk Plesník**

Rok dokončení (projekt): **1959 (1956)**

Umístění: **Kudlov, Filmová 308**

Jméno autora spojuje nejen vily Hanzelky a Zikmunda, ale také vilu hudebního skladatele Zdeňka Lišky. Jeho hudba doplnila filmy obou cestovatelů, ale také mistrovská díla Markéta Lazarová, Údolí včel, Obchod na korze, Vynález zkázy nebo Vyšší princip. Liškova vila pokročila asi nejdál v propojení domu se zahradou.

Obytný prostor přechází díky pergole do zahrady s bazénem úplně přirozeně a toto propojení je přísně geometricky komponováno. Architekt vybíral velmi citlivě také materiály a výsledkem je harmonie přírodního kamene, cihly a betonových odlítků v pískovém odstínu. Objekt byl rekonstruován a je v soukromém vlastnictví.

Všechny tři vily (Zikmundova, Hanzelkova a Liškova) se vyznačují precizním řešením, ve kterém architekt usiloval o souvislý obytný prostor prolínající se do zahrady.

Pro předválečné vily bylo typické oddělení funkce obytné a obslužné. Tady se tyto dva prvky propojují v celek. U obytných prostor je kladen důraz na velkorysost a přehlednost, dokonale jsou zvládnuty funkční vazby, minimalizována vzdálenost a prostor je úsporně členěn pomocí vestavěného nábytku.

VILA VOJTĚCHA BATI

Autor: *Vladimír Karfík*

Rok dokončení (projekt): 1940 (1939)

Umístění: *Paseky, Pasecká 3369 a 277*

Vila Vojtěcha Bati, ředitele Stavebního oddělení firmy Baťa, a.s., je krásnou ukázkou symbiózy dvou protikladů. Elegantní a od detailů oproštěná ředitelská vila stojí v jedné zahradě s domkem tradičních proporcí, který byl určen rodičům Vojtěchovy ženy Ludmily (rozené Mazalové). Obojí se nachází na tehdejším okraji města, na Zlínských Pasekách. Vila je v soukromém vlastnictví.

Věděli jste, že vila byla posledním „menším“ Karfíkovým projektem před prací na velkých ředitelských vilách?

28

DŮM MUDr. LEOPOLDA KRÁLE

Autor: *Miroslav Lorenc*

Rok dokončení: 1930

Umístění: *Čepkov, Čepkovská 1792*

Nevelký rodinný domek, známý dnes jako Králova vila, stojí v klidné čtvrti na břehu říčky Dřevnice. Jeho projekt i realizace jsou dodnes označovány za nejstarší dílo architekta Miroslava Lorence, který ve Zlíně ve 30. letech navrhoval první školní budovy.

Dům byl po letech chátrání ve velmi špatném stavu a byl téměř kompletně přestavěn (při zachování původních prvků) dle návrhu Pavla Mudříka.

V současnosti se v domě nachází kavárna, vinárna a restaurace se zahrádkou.

29

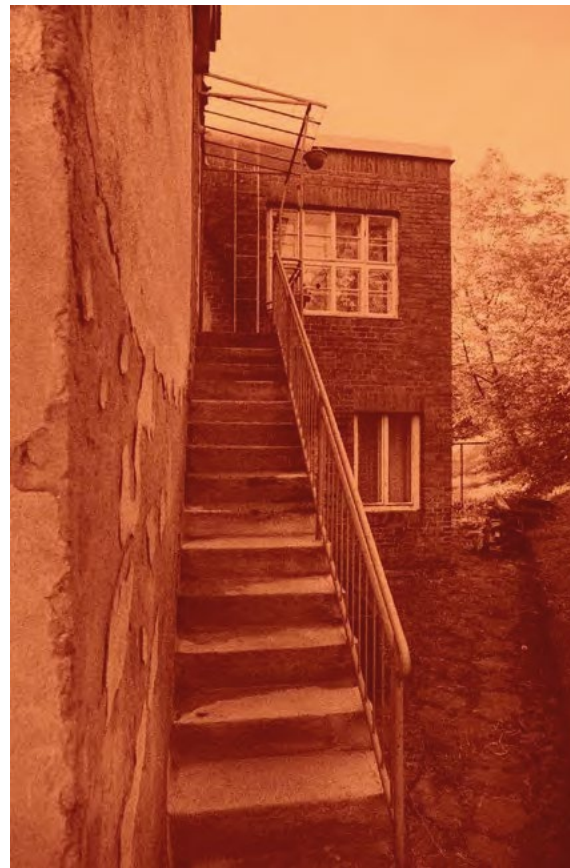
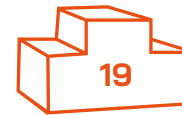
GAHURŮV DŮM

Autor: František Lýdie Gahura
Rok dokončení (projekt): 1933 (1927)
Umístění: Kudlov, Václavská 6

Jedním z nejvýraznějších architektů baťovského Zlína byl kudlovský rodák František L. Gahura. Osobitost nezapře ani jeho vila, kterou najdete právě na Kudlově. Na první pohled dům baťovských dispozic doplňuje předsazené patro s úzkými okny. Původně tu stálo vesnické stavení, které Gahura upravil, odstranil sedlové střechy a nadstavil

30

vilku o další ložnice a koupelny. Interiér domu dodnes dotvářejí Gahurovy plastiky. Menší verze sochy kováře ze zlínské radnice se dochovala dodnes. Vila je v soukromém vlastnictví.

Věděli jste, že podle Gahurova plánu města se Zlín skutečně rozvíjel téměř 20 let?

31

VZOROVÝ RODINNÝ DŮM BERTY ŽENATÉHO

Autor: *Berty Ženatý*

Rok dokončení: 1928

Umístění: *Nad Ovčírnou V 1573*

Amerických domků Ing. Berty Ženatého mělo ve Zlíně vzniknout na dvě desítky. Praktičnost, úspornost a hygieničnost amerických vzorů byla největší devizou tohoto návrhu pro mezinárodní architektonickou soutěž. Uvnitř je vidět nejen pečlivá práce s rozvržením

32

pokojů, ale také důmyslné detaily vestavěných skříní a úložných prostor nebo šachty na odpad. Oproti domu Vladimíra Karfíka i baťovským domkům je Ženatého pojetí velkorysejší a méně asketické. Dům je v soukromém vlastnictví a do dnešních dnů se zachoval takřka v původním pojetí.

**Věděli jste,
že v jídelně byl navržen
i pravý americký krb?**

33

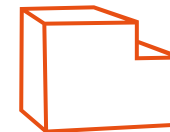
RODINNÉ DOMY

Přestože jsou ředitelské vily jedinečnou učebnicí meziválečné architektury, to, co nejvýrazněji dotváří podobu města Zlína, jsou dělnické kolonie z cihlových domků, které jsou rozmístěny po svazích kolem městského jádra. Dokonale zužitkovaný prostor nejen uvnitř, ale také v rámci celé zástavby, byl původně navržen pro životnost 30 let. Dnes některé z domků slaví stovku a pořád patří k oblíbeným místům pro život.

34

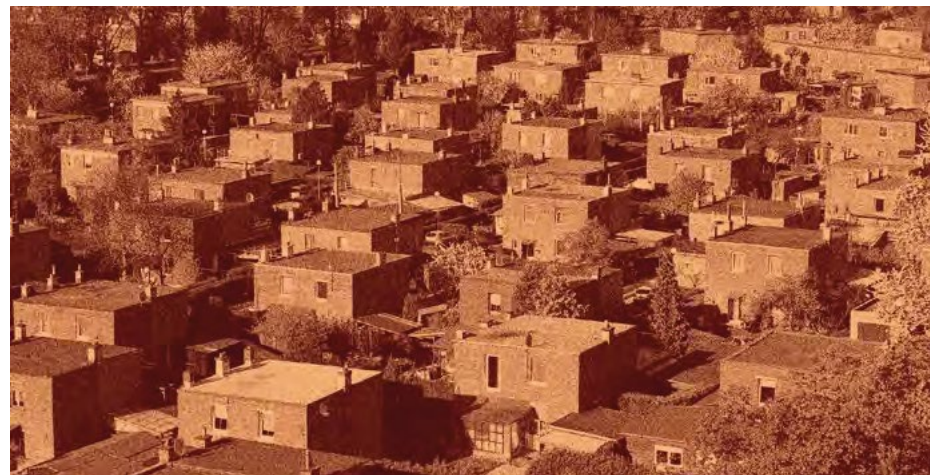
S rozmachem továrny přicházeli do Zlína další a další zaměstnanci. Otázkou jejich bydlení měly vyřešit dělnické kolonie s typizovanými domky s dokonale využitým prostorem. Díky tomu vzniklo město v zahradách, jak jej v mnoha podobách známe dodnes. Jako první vyrostla na svahu Tlusté hory čtvrť Letná, po ní následovala Zálešná, Podvesná, Díly a Lesní čtvrť. Příkré svahy kopců okolo Zlína daly prostor pro jedinečnou urbanistickou řešení města v zahradách.

U prvních regulací bytové zástavby stál pražský architekt Jan Kotěra. Na jeho koncepci úzce navázal jeho žák a následně jeden z hlavních architektů firmy František Lýdie Gahura. Stavěly se jednodomky, řadové jednodomky, čtyřdomky. Všechny s dokonale využitým půdním prostorem a omítnutými fasádami, některé ještě s mansardovou střechou.

Pro sériovou výstavbu rodinných dvojdomků byl vypracován typ „1927“ ve dvou

variantách – s rovnou a sedlovou střechou. Baťovské domky byly jednoduše vybavené, ale na svou dobu velice moderní, s vlastním sociálním zázemím pro každou bytovou jednotku. Obytná plocha činila 45 m² a byla rozložená do dvou podlaží – přízemí s kuchyní, obývacím pokojem, koupelnou a WC a dvěma pokoji v horním patře. Domky byly navíc částečně i podsklepené.

35

ČTVRTDOMEK S MANSARDOVOU STŘECHOU

Autor: *Jan Kotěra*

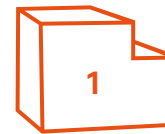
Rok dokončení (projekt): 1923 (1922)

Umístění: *Letná, Kotěrova 858*

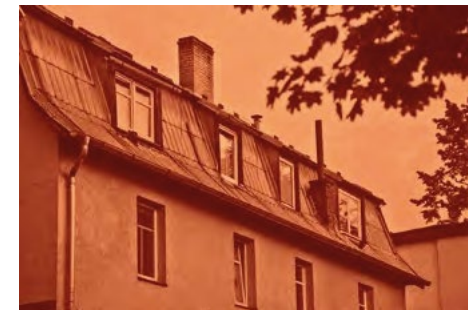
Mezi čtvrtdomky s rovnou střechou na Letné působí domek s mansardovou střechou archaicky a robustně. Můžete na něm však sledovat vývoj myšlenek o bytové zástavbě Zlína a představit si, jak Zlín mohl vypadat. Kotěřův návrh domu pro 4 rodiny byl

36

o půdorysu 17 × 8 m. Bydlení bylo situováno ve dvou etážích, z toho každý byt v samostatné etáži. K bytu patřil i kurník, chlévy a zahrada, které byly tehdy naprosto přirozenou součástí bydlení nejen na vesnici. Dům byl součástí skupiny mansardových domků, tzv. „pětidomí“, které lemovaly Kotěrovu ulici. Myšlenka mansardových domů však musela ustoupit levnější, rychlejší a efektivnější variantě domků s rovnou střechou a bez hospodářského zázemí. Dům je v soukromém vlastnictví a je nejstarším dochovaným příkladem baťovské firemní výstavby pro zaměstnance.

Věděli jste, že náklady na jeden dům nesměly překročit 20 000 Kč?

37

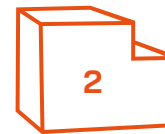
ČTVRTDOMKY OMÍTANÉ

Autor: *František Lýdie Gahura*
Rok dokončení (projekt): 1924–1925 (1923)
Umístění: *Letná, Kotěrova 860, 862,
864, 865, 866, 867, 868, 870, 954, 956,
958, 960, 962, 964, 969, 971*

Kotěrova ulice, jedna z nejstarších ulic na Letné, je vůbec hezkým příkladem vývoje dělnických kolonií ve Zlíně. Jen pár kroků od domu s mansardovou střechou stojí omítané čtvrtdomky, které byly součástí skupiny 50 domů tzv. „nového typu“.

38

Věděli jste, že heslem při stavbě domků bylo „Raději koupelnu nežli arkýř“?

Jejich jednoduchá obytná dispozice určená pro 4 rodiny o vnějším půdorysu 15,7 × 9,15 m měla velkou kuchyň s obytným pokojem a vlastní sociální zázemí. Domky se tak téměř přiblížily ideálu baťovského bydlení, a díky nim se stalo pravidlem, že každý další byt měl vlastní koupelnu a záchod. Domky jsou převážně v soukromém vlastnictví či ve vlastnictví města Zlína.

39

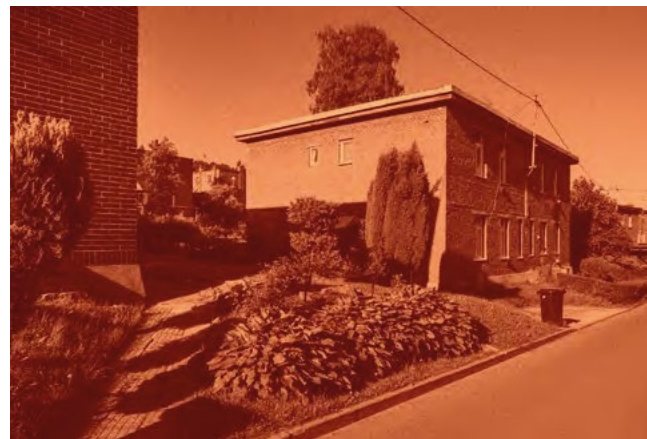
ČTVRTDOMKY LETNÁ

Autor: *František Lýdie Gahura*
Rok dokončení (projekt): 1927 (1925)
Umístění: *Letná, Kotěrova 869, 871, 878, 880, 882, 883, 885, 887, 889, 890-912, 914, 916, 918, 920, 922, 924-926, Mostní 953, 957-1005, 1007*

Gahurův stavitelský vývoj v oblasti dělnického bydlení pokračoval typizovanými domky v dalších ulicích Letné, které se postupně rozvíjely směrem do svahu. Původně měly čtvrtdomky relativně velké pozemky a předzahrádky, na kterých měli baťovští zaměstnanci odpočívat. S rostoucími požadavky na bytovou výstavbu však byla čtvrt

40

„zahuštěna“ půldomky a svobodárnami. Jen do roku 1945 bylo postaveno 2 210 domků, které jsou dodnes tou nejcharakterističtější tváří Zlína. Drobné zahrádečky oddělují živé ploty, mezi kterými vyrostly pergoly, altány, kůlny nebo přístavby. Letná je opravdu bohatým příkladem moderních dělnických kolonií ve všech svých podobách. Domky jsou v soukromém vlastnictví nebo ve vlastnictví města Zlína.

**Věděli jste,
že náklady na jeden domek
činily 75 000 Kč a týdenní
nájemné 15 Kč?**

41

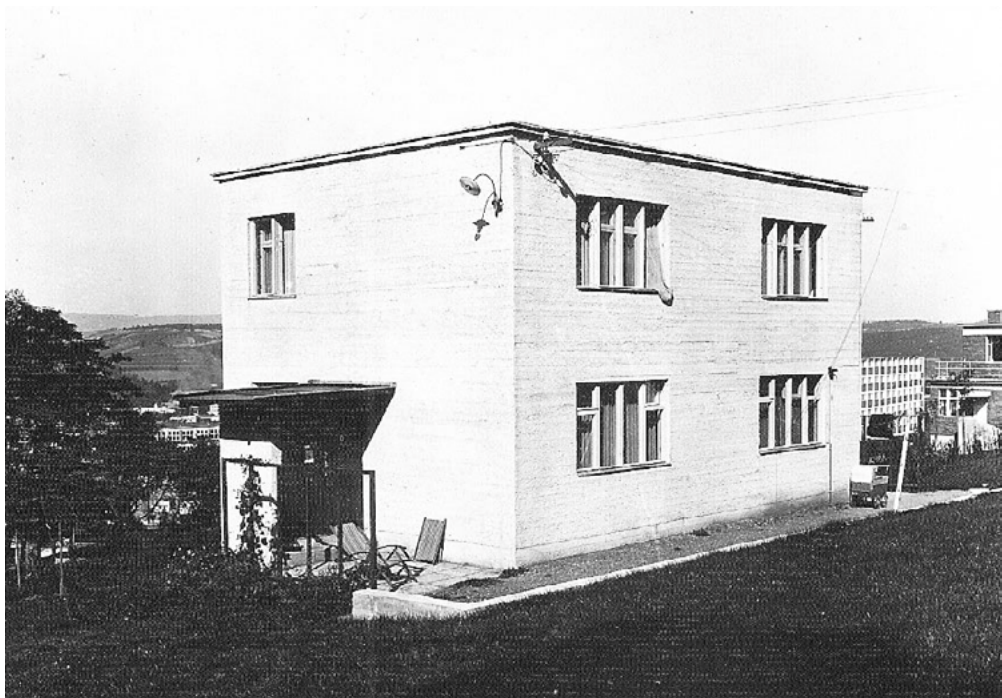
VZOROVÝ RODINNÝ DŮM, TYP BENŠ – JECH

Autor: **Adolf Benš a František Jech**

Rok dokončení: **1935**

Umístění: **Nad Ovčírnou VI 631**

V roce 1935 se firma Baťa pustila do hledání nového typu firemních domků. Vypsala mezinárodní architektonickou soutěž, jejíž součástí byl i návrh architektů Adolfa Benše a Františka Jecha. Přestože se žádný z oceněných domů sériového provedení

42

nedočkal, dodnes ve Zlíně stojí několik vzorových domků. Rodinný dům typu Benš-Jech, který v soutěži získal 2. cenu, najdete v dělnické kolonii U Lomu. Oproti jiným řešením se tady experimentuje se zdívkou z dusaného termobetonu upevněným v bednění, který fasádě domu dává charakteristickou strukturu. Dům je v soukromém vlastnictví.

Věděli jste, že tento dům měl koupelnu v přízemí a WC v patře?

43

VZOROVÝ RODINNÝ DŮM, TYP VÍTEK

Autor: *Antonín Vítka*

Rok dokončení: *1935*

Umístění: *Nad Ovčírnou VI 627*

Čtvrtou cenu v architektonické soutěži získal návrh rodinného domu zlínského architekta Antonína Vítka. Jeho cihlová fasáda a celkově střídmě pojatá hmota ideálně zapadá do charakteru zlínské zástavby.

44

Až půjdete kolem, všimněte si velmi citlivého pojetí zahrady, do které je dům zasazen, a která je jen minimálně terénně upravena. Dům je v soukromém vlastnictví.

Věděli jste, že na obytné ploše 50 m² se nacházel i pokoj pro služku?

45

VZOROVÝ RODINNÝ DŮM, TYP SVEDLUND

Autor: *Eric Svedlund*

Rok dokončení: 1935

Umístění: *Nad Ovčírnou VI 626*

Vítězným projektem z mezinárodní soutěže je dům švédského architekta Erica Svedlunda, který je zrealizován ve čtvrti Nad Ovčírnou. Domek byl navržen s velkým citem pro zlínský kontext a zástavbu. Tradičním zlínským domkům se vymykal sníženým

46

okenním parapetem v přízemí. Dům je dnes v soukromém vlastnictví a neodpovídá původnímu návrhu. Jeho minimalistický obytný komfort byl nedostačující a tak již v roce 1939 byla přistavěna podsklepená otevřená terasa, později upravená na uzavřenou verandu a okno bylo vyměněno za dveře na její pochozí střechu.

47

RODINNÉ DOMY, TYP RÍŠA – I-III

Autor: *Vladimír Karfík*

Rok dokončení: 1936

Umístění: *Díly, Příkrá, Pod Vodojemem*
2996–2999

Vladimír Karfík se pustil také do návrhů řešení bydlení vyššího standardu, než jaké nabízely domky v dělnických koloniích. Jeho soubor čtyř typových domů Ríša se mírně přiklání k vilovému charakteru, základní kubus domu je doplněný prosklenou

48

verandou a členění fasád reaguje na orientaci ke světovým stranám. Tyto domy do dnes disponují vysokou užitkovou kvalitou. Domy jsou v soukromém vlastnictví.

49

Věděli jste, že typy domků dostávaly název podle vedoucích pracovníků? Tento je pojmenován po inženýru Ríšovi, který byl šéfem pobočky v Batizovcích na Slovensku.

JEDNODOMEK S GARÁŽÍ A TERASOU

Autor: *Vladimír Karfík*

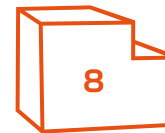
Rok dokončení (projekt): 1936 (1935)

Umístění: *Díly, Slovenská 2811, 2816, 2820, 2825, 2830, 2835, 2840, 2843, 2852, 2853, 2856, 2858, 2864, 2868, Pod Vrškem 2847-2850, 2869, 2871, 2872*

Soubor 21 typizovaných baťovských jednodomků tvoří souvislou zástavbu v ulici Slovenská. Elegance celého řešení je umocněna jejich opakováním, a také pootáčením v uličních průhledech. V patře domků si všimněte velkého tzv. „stěhovacího“ okna, které sloužilo pro stěhování větších kusů nábytku.

50

Domy jsou převážně v soukromém vlastnictví anebo ve vlastnictví města Zlína.

51

**Věděli jste,
že jednodomek s garáží
a terasou je jeden z nejkom-
fortnějších typů bydlení
baťovské výstavby?**

LÉKAŘSKÉ DOMOVY V AREÁLU NEMOCNICE

Autor: *není doložen*

Rok dokončení (projekt):

1936 (1935) – I. Lékařský domov

1937 – III. Lékařský domov

1940 – II. Lékařský domov

Umístění: *areál Baťovy nemocnice,
Havlíčково nábřeží 2916, 3317, 3117*

Zajímavým příkladem propojení bydlení a práce jsou velmi úsporné osmibytové domy v areálu Baťovy nemocnice. Urbanisticky doplňují Gahurovo rozložení pavilonů i zástavbu ve čtvrti Zálešná, která s nemocnicí přímo sousedí. Velmi kvalitní je i jejich architektonické řešení. Bohužel se nepodařilo prokázat jejich autora.

52

Vlastníci: Okresní středisko zdravotnické záchranné služby Zlín (č. p. 2916), Baťova nemocnice Zlín (č. p. 3317, 3117).

**Věděli jste,
že I. Lékařský domov sloužil
ještě donedávna jako lékařská
pohotovost?**

53

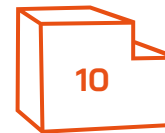
EXPERIMENTÁLNÍ BUŇKA KOLEKTIVNÍHO DOMU

Autor: *Jiří Voženilek, Miroslav Drofa*
Rok dokončení (projekt): 1950 (1948)
Umístění: *Díly, tř. T. Bati 3756*

Technologickým unikátem je volně stojící experimentální buňka, která měla být vzorem modulu Kolektivního domu (Zlín, Osvoboditelů). Ke stavbě nového domu pro kolektivní bydlení mělo být použito řady nových konstrukcí, které bylo potřeba vyzkoušet.

54

Samostatně stojící domek v zahradě na Dílech je tedy plně vybavenou buňkou, ze kterých je Kolektivní dům složen. Vyzkoušet, jak velký (nebo možná spíš malý) prostor je ještě vhodný k bydlení, se vyplatilo. Díky zkušenostem se povedl výjimečný projekt Kolektivního domu. Buňka je v soukromém vlastnictví a její podoba prošla několika změnami.

Věděli jste, že je na této přízemní stavbě použit i zavěšený prefabrikovaný balkon nebo že v kuchyni je instalováno umělé odvětrávání?

55

TŘIETÁŽOVÉ OBYTNÉ DOMY

Autor: *Vladimír Karfík,*

Vladimír Kubečka

Rok dokončení:

1946 – 1949 – I. etapa; 1960 – II. etapa

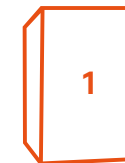
1970 – III. etapa

Umístění: *Obeciny*

Vývoj bydlení pokračoval od drobných baťovských domků k obytným domům. V roce 1946 začala výstavba tříetážových domů ve čtvrti Obeciny. Měly přinést vyšší bytový standard i zcela novou formu bydlení. Urbanistické pojetí zpracoval Vladimír Kubečka, architektonické podoby staveb se ujal Vladimír Karfík.

56

Věděli jste, že se jedná o vůbec první dokončené byty v poválečném Československu a čtvrt' se jmenovala Fučíkova?

Třípodlažní podsklepené domy, s orientací východ – západ, jsou sestaveny z několika sekcí v řadách. Byty jsou většinou třípokojové s kuchyní s plně vestavěnou kuchyňskou linkou, spíží skříní, shozem na odpadky a dálkovým topením. Cihlové zdivo doplňují betonové stropy a balkony z vlnitého plechu nebo perforovaných betonových desek. V každém patře jsou dva shodné třípokojové byty s výjimkou čtyřpokojových koncových bytů v tzv. jižní sekci.

57

CHODBOVÉ MORÝSOVY DOMY

Autor: **Miroslav Drofa**

Rok dokončení: **1947**

Umístění: **tř. T. Bati 1285, 1276**

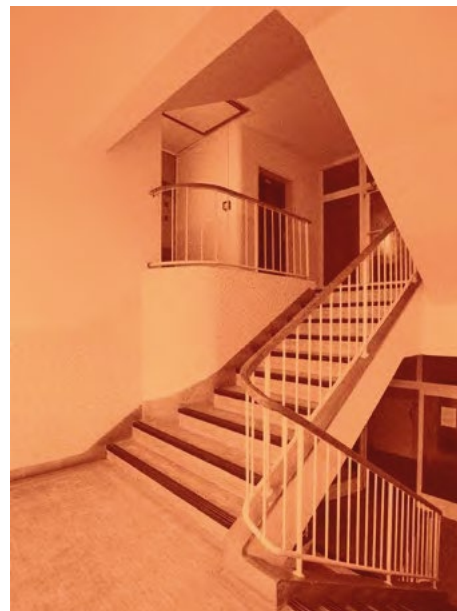
Miroslav Drofa ve 40. letech navrhnul osmietážové chodbové domy pojmenované podle tehdejšího starosty Viléma Morýse, jimž dnes nikdo neřekne jinak než „morýsáky“. Tento místně zaužívaný název odkazuje na Viléma Morýse, prvního poválečného

58

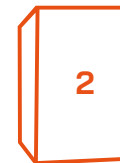
starostu Zlína, který tragicky zemřel při autonehodě v roce 1948.

Každý z domů má téměř 100 bytů – 60 dvoupokojových, 30 třípokojových a 7 menších bytů. Morýsovy domy nabízely opravdu vysoký životní standard a byly dokonce uměle odvětrávány. Fasáda je z cihelného spárovaného zdiva, balkony z betonových prefabrikátů (dnes plechové), uplatněn je tradiční modulový rytmus.

59

Věděli jste, že domy byly navrženy jako kolektivní provozní celek? V jednom z domů byla restaurace, v druhém mateřská škola a jesle, v posledních etážích bylo místo pro odpočinek a klubovny.

VĚŽOVÉ OBYTNÉ DOMY

Autor: **Miroslav Drofa**

Rok dokončení: **1950 (kolaudace domů)**

Umístění: **Věžové domy 861, 863, 874, 876, 879**

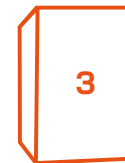
Podobným způsobem jako Morýsovy domy vyřešil ve svém návrhu Miroslav Drofa také Věžové domy. Inspirován skandinávskými obytnými domy navrhnul budovy s vnitřním schodištěm bez přímého denního světla, okolo kterého je situováno 29 bytů.

60

Věděli jste, že v původních plánech urbanistického řešení tohoto území jsou domy navrženy ve 2 řadách?

Podobně jsou řešeny i vnitřní dispozice bytů, které mají bytová jádra situována do středu a jsou uměle odvětrávány. Poprvé zde byla použita nosná cihelná konstrukce na výšku osmi podlaží. Skupina věžových domů je příkladem konstruktivistického pojetí víceetážových obytných budov.

61

KOLEKTIVNÍ DŮM

Autor: Jiří Voženilek

Rok dokončení: 1950

Umístění: Osvoboditelů 3778

62

V Česku byste našli jen dva opravdové kolektivní domy. Jeden je v Litvínově (architekti Evžen Linhart, Václav Hilský) a druhý téměř v samém centru Zlína. Principem kolektivního bydlení byla myšlenka společného

stravování a služeb ve spodních podlažích, a bydlení v moderně vybavených bytech dělených příčkami v patrech horních. Jiří Voženilek navrhl monolitický železobetonový skelet, který je na fasádě nápaditě členěněn geometricky vyrovnanými balkony.

Uvnitř je 26 třípokojových a 76 dvoupokojových bytů s kuchyňskými boxy a příslušenstvím uvnitř dispozice, které byly uměle osvětleny a odvětrávány. Byty o vysokém standardu šlo upravit variabilními příčkami. V přízemí byla restaurace a klubovna,

4

tělocvična na rekreační terase. Ve zvláštním křídle vznikly také jesle a mateřská škola, která je dodnes v provozu. Kolektivní dům je jedinečnou ukázkou vyzrálé konstruktivistické poválečné architektury, a také jedním z mála pokusů o skutečnou realizaci kolektivního bydlení.

V prostorách bývalé restaurace, později vysokoškolské menzy, nacházelo inspiraci mnoho umělců, výtvarníků, architektů, bylo to místo setkávání studentů a vyhlášená taneční kavárna nabízela zábavu i odpočinek. V roce 2003 byla v těchto prostorách otevřena Alternativa – kulturní institut Zlín, kde se konají kulturní, vzdělávací i společenské akce. Objekt je od roku 1958 zapsán na Seznam nemovitých kulturních památek ČR.

Věděli jste, že Kolektivní dům byl postaven na bývalém pozemku zahrady vily J. A. Bati v místě, kde stál původně domek pro jeho matku?

63

RADNICE

Autor: *František Lýdie Gahura*

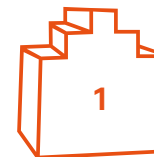
Rok dokončení: 1924

Umístění: *náměstí Míru 12*

Vzkvétající město potřebovalo i novou radnici. Gahura její návrh zpracoval v rámci své diplomové práce a patří k jeho prvním realizacím. Stavbu prováděla firma František Malota & Jan Krajča. Gahura radniční budovu pojal jako symbol, od kterého odvodil

64

také její hmotovou koncepci. Odkazem na znak města je podobnost nárožní věže s městskou branou uvedenou právě ve znaku města.

Tomáš Baťa s Gahurovým dílem spokojen nebyl. Podíváme-li se na ostatní zástavbu města, Gahurova radnice se jí opravdu vymyká. Přesto jde o nadčasové dílo zapsané na Seznamu nemovitých kulturních památek. Gahura je rovněž autorem plastiky kováře na severní fasádě radnice směrem do Bartošovy ulice. Její zmenšeninu byste našli i v Gahurově vile na Kudlově, která s radnicí koresponduje strohou a hmotnou fasádou.

Věděli jste, že budova „nové“ radnice stojí na místě, kde stála stará radnice, která byla zničena požárem?

65

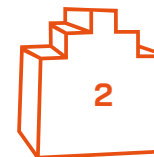
TRŽNICE

Autor: *Firma A. Jambor*
Rok dokončení: 1927
Umístění: *náměstí Práce*

Tržnice na náměstí Práce byla prvním zlínským obchodním domem. Právě tady se poprvé uplatnil železobetonový skelet továrních budov na budovy veřejné. Uvnitř byla jídelna, kinosál i obchody.

66

67

Věděli jste,
že v bat'ovské éře
se 2. patru Tržnice říkalo
odpočívárna?

OBCHODNÍ DŮM

Autor: *František Lýdie Gahura*

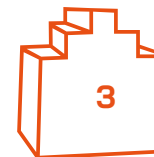
Rok dokončení: 1931

Umístění: *náměstí Práce*

Obchodní dům byl jednou z prvních staveb na nově se formujícím náměstí Práce. V terénu náměstí je umístěn tak, aby korespondoval se sklonem svahu, ale také s trasou železniční vlečky vedoucí z továrny do cihelny, která tudy kdysi procházela.

68

Jeho jednoduchou konstrukci dotvářela pásová okna, která se směrem nahoru zmenšovala a vytvářela tak dojem velkoleposti a gradace celé stavby. Důležitým výtvarným prvkem dotvářejícím fasádu byly i četné reklamní nápisy. Obchodní dům patřil k nejmodernějším nákupním centrům v celé zemi, byly tu první pohyblivé schody a do Zlína se na něj jezdily dívat zástupy. Zadní technické zázemí bylo doplněno v r. 1934 Vladimírem Karfíkem.

Během 70. let byl Obchodní dům znehodnocen mnoha stavebními úpravami.

Dočkal se však velmi citlivé a zdařilé rekonstrukce, která mu vrátila jeho elegantní vzhled včetně jednotných reklamních nápisů na fasádě.

Obchodní dům byl znovu otevřen v r. 2018 a uvnitř dnes najdete 2 patra obchodů a služeb s kavárnami, cukrárnami, bistry, hospodami a restauracemi. Ve vyšších patrech jsou kancelářské prostory a plánuje se otevření spa hotelu se zážitkovou restaurací a wellness.

Věděli jste, že Obchodní dům (společně s desetipodlažní budovou centrálního skladu v továrně) byl vlastně prvním zlínským mrakodrapem?

69

VELKÉ KINO

Autor: *František Lýdie Gahura*

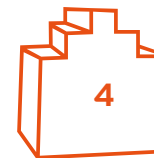
Rok dokončení: 1932

Umístění: *náměstí Práce*

Součástí urbanistického řešení náměstí Práce je také Velké kino, postavené v roce 1932 jako provizorní stavba, která měla být časem přesunuta výš po svahu směrem ke Společenskému domu (dnes hotel Zlín). Typicky železobetonová konstrukce proto byla nahrazena, na tu dobu pozoruhodnou konstrukcí ocelovou, podle řešení architekta Vtelenského na rozpon 33 metrů a opláštěna

70

heraklitem jako výplňovým materiálem. Velké kino svůj název získalo právem. Kapacita 2 270 sedadel byla rekordem v tehdejším Československu a pravděpodobně i střední Evropě. V současnosti má kino 1 010 sedadel a od roku 2001 je zapsáno na Seznam nemovitých kulturních památek. Dnes je Velké kino z havarijních důvodů uzavřeno.

Věděli jste, že původní návrh Velkého kina vypracoval architekt Miroslav Lorenc, který se kvůli němu nepohodl s Tomášem Bat'ou a z firmy odešel?

71

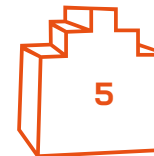
SPOLEČENSKÝ DŮM (HOTEL ZLÍN)

Autor: *Miroslav Lorenc a Vladimír Karfík*

Rok dokončení: 1933

Umístění: *náměstí Práce*

Dominantou náměstí Práce se stal Společenský dům podle návrhu Miroslava Lorence. Stavba klasicky zlínské skeletové konstrukce o rozměrech 6,15 × 6,15 metrů byla v průběhu stavby pozastavena kvůli neshodám autora s firmou Baťa.

**Věděli jste,
že hotel disponoval
300 pokoji a v posledním
patře byla vyprojektována
vyhlídková terasa s letní
kavárnou?**

Před dokončením byli architekti F. L. Gahura a V. Karfík vyzváni k realizaci dvou ukázkových pokojů. Oproti všem očekávaním vybral Tomáš Baťa Karfíkovo luxusní řešení oproti spartánskému vybavení Gahurovu. Podle Karfíkova řešení pak byla stavba dokončena.

Konstruktivistické pojetí fasády s příznými vertikálními sloupy skeletu a pravidelným střídáním oken amerického typu s meziokenním režným spárovým zdívkem bylo členěno terasou restaurace s barevnými slunečníky. Řadou nevhodných úprav pozbyl hotel své noblesy a výrazu.

PAMÁTNÍK TOMÁŠE BATI

Autor: *František Lýdie Gahura*

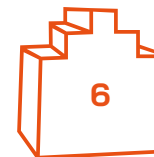
Rok dokončení: 1933

Umístění: *náměstí T. G. Masaryka*

Křehký krystal plný světla, který jako památku na tragické úmrtí Tomáše Bati navrhnul F. L. Gahura, je parafrází na stavby vrcholné gotiky. Lomené oblouky a vitráže zde nahrazuje železobetonový skelet a sklo. Uvnitř nenajdete barokní andělíčky, ale čistou krásu prázdného prostoru, který vás donutí zastavit se.

74

Památník je Gahurovým nejpůsobivějším dílem. Stavba byla zahájena v roce 1933 a památník slavnostně otevřen v den prvního výročí úmrtí Tomáše Bati, dne 12. července 1933. Podle Gahurova návrhu měl památník stát před vstupem do komplexu čtyř budov studijních ústavů, z nichž se nakonec povedlo dokončit jen dva. V r. 1954 byl památník přestavěn (arch. Eduard Staša) na Dům umění a své útočiště zde našla Krajská galerie výtvarného umění ve Zlíně a zlínská filharmonie.

V roce 2016 byla zahájena kompletní rekonstrukce památníku, která trvala 1,5 roku. Autorem projektu obnovy je Ing. Petr Vše-
tečka. Dominantou památníku je věrná kopie letounu Junkers F13, ve kterém Baťa

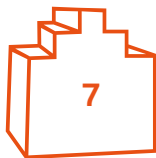
tragicky zahynul. Památník se veřejnosti znovu otevřel v roce 2019. Objekt je od roku 1958 zapsán na Seznam nemovitých kulturních památek.

Věděli jste, že budova památníku coby Domu umění nebyla pro zlínskou filharmonii kvůli akustice vůbec vhodná? Pokud se měla hudba filharmonie nahrávat, musela se před budovou omezit doprava.

75

STUDIJNÍ ÚSTAVY

Autor: *František Lýdie Gahura*

Rok dokončení:

1936 – I. studijní ústav (dnes Gymnázium a Jazyková škola Zlín)

1938 – II. studijní ústav (dnes Policie ČR)

Umístění: náměstí T. G. Masaryka

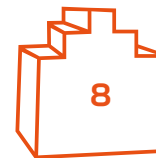
**Věděli jste,
že ve Studijním ústavu II
sídlilo po vybudování
první zlínské
gymnázium?**

V horním parteru náměstí T. G. Masaryka, v těsné blízkosti Památníku T. Bati, stojí dvě budovy vzdělávacích ústavů. Přísné proporce bez ozdob a jiného tvarosloví korespondují se strohou čistotou památníku, který byl původně koncipován jako vstupní pavilon širšího komplexu vzdělávacích budov. Uvnitř obou budov byly moderně vybavené studijní ústavy s laboratořemi, knihovnami a uměleckými sbírkami. Dnes tu sídlí gymnázium, Policie ČR a obě budovy jsou zapsány na Seznam nemovitých kulturních památek. V budově gymnázia najdete také infopoint Památníku T. Bati.

76

BAŤOVY INTERNÁTY

Autor: *František Lýdie Gahura*

Rok dokončení: 1930–1937

Umístění: náměstí T. G. Masaryka

Symetrickou tvář náměstí T. G. Masaryka dotváří řady internátů po obou stranách náměstí. Zatímco první internát stál přímo u továrny už v roce 1925 (zbourán 1965), nové internáty tvořily samostatnou čtvrť spolu se studijními ústavami. Na prudkém svahu navrhl Gahura jedinečný soubor budov typicky zlínské modulace 6,15 x 6,15 metrů s vnějšími výplněmi ze spárovaných cihel, které u nás dodnes nemají obdoby a dodnes vytváří jeden z nejcharakterističtějších zlínských souborů.

Parkový prospekt s bravurně řešenou infrastrukturou je dodnes v Česku urbanistickou raritou. Většina budov je dnes revitalizována a slouží pro účely škol, firem, restaurací, obchodů i vzdělávacích prostor.

**Věděli jste,
že v přízemí internátů bylo
umístěno společenské
a stravovací zázemí?**

77

OBCHODNÍ A SPOLEČENSKÝ DŮM DÍLY (MALÁ SCÉNA)

Autor: *Vladimír Karfík*

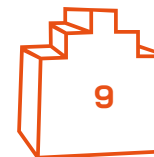
Rok dokončení: 1937

Umístění: *Díly, Štefánikova 2987/91*

Obchodní a společenský dům Díly je dominantním objektem souboru pěti staveb. Společně se čtveřicí svobodáren tvoří jeden z urbanistických celků, určujících charakter města. Umístění v těžišti čtvrti Díly a současně mezi dvěma hlavními ulicemi baťovského Zlína je mimořádně urbanisticky zdařilé.

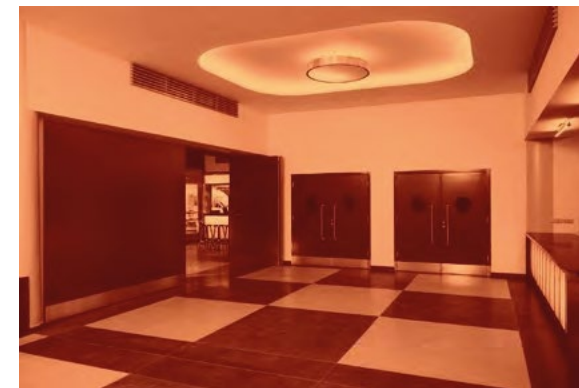
78

V suterénu budovy byl umístěn kinosál (dnes využívaný jako divadelní), v přízemí pak byly obchody a knihovna. Objekt je jedním z mála realizovaných příkladů konstruktivistické architektury, v níž lze najít charakteristické znaky poetismu. Vladimír Karfík se zde použitím nautického balkónu, ramp a symetrické kompozice přiblížil poetice Devětsilu 20. let. Stavba přitom zůstává spjata s prostředím baťovského Zlína použitím přiznaného skeletu v modulu továrních budov a režného zdiva (původně redukovaného jen na parapety – takto je zachována již pouze část severního průčelí).

V letech 2002–2006 byl objekt zdařile rekonstruován a doplněn podzemní přístavbou. Původní funkční využití bylo zachováno a objekt je od roku 2000 zapsán na Seznam nemovitých kulturních památek.

Věděli jste, že v 1. patře budovy byla kavárna s kuželnou a taneční sál?

79

TOMÁŠOV

Autor: *Vladimír Karfík*

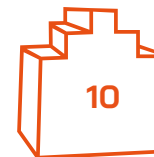
Rok dokončení: 1938

Umístění: *Nad Ovčírnou, U Lomu 638*

Opakující se rastr 6,15 × 6,15 metrů neminul ani budovu Tomášova. Až na vrcholku strmého svahu zaplněného internáty a studijními ústavami ležela škola, která měla vychovat budoucí manažery a obchodní ředitele pro světové pobočky firmy Baťa.

80

Tomášov navazoval na Baťovu školu práce, ze které byla vybrána padesátka nejlepších studentů (označovaní jako Tomášovci). Ty měl Tomášov připravit na vedoucí pozice v moderním hospodářství po celém světě. A to nejen vědomostmi, ale také vybraným chováním, hrou v ragby nebo golfem. Po vzoru elitních amerických a britských vysokých škol sem chodili mladí gentlemani v cylindrech. Součástí výuky byla ale i práce v továrně.

Po znárodnění podniku v r. 1945 se budova stala součástí podniku Svit a sloužila pro potřeby interního oddělení ambulance. V r. 2009 byla budova rekonstruována a dnes tu sídlí Klinika reprodukční medicíny a gynekologie, hotel a restaurace.

Věděli jste, že tato elitní škola byla založena, protože firmě Baťa začali scházet mladí muži, kteří by mohli zastupovat ředitelské funkce ve všech pobočkách po celém světě?

81

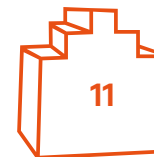
NEMOCNICE TOMÁŠE BATI – HISTORICKÁ ČÁST

Autor: *František Lýdie Gahura,*
spoluautor: *MUDr. Bohuslav Albert*
– ředitel nemocnice
Rok dokončení: 1927–1938
Umístění: *Havlíčково nábřeží*

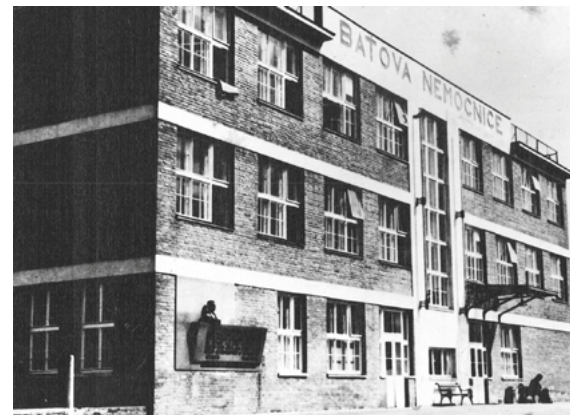
Jedním z prvních rozsáhlých úkolů nového stavebního oddělení firmy Baťa byla stavba nemocničního areálu. Místo pro nemocnici bylo záměrně zvoleno dále od továrny. Zatímco původně byla v plánu jedna výšková budova, na Gahurův popud vznikl areál horizontálně rozvrstvených staveb v zeleni.

82

Jednotlivé pavilony doplnila také vstupní budova, dvě lékařské vily a hospodářská budova. Inovativní bylo mimo jiné umístění vyšetřoven, administrativy a místností pro ošetřovatelky ve vstupní části areálu. Pokoje pacientů byly v přízemních pavilonech s uklidňujícím výhledem do zeleně. Hlavní část nemocnice vznikla za rekordních devět měsíců za poměrně nízkých nákladů a zařízení byla podle nejnovějších medicínských poznatků.

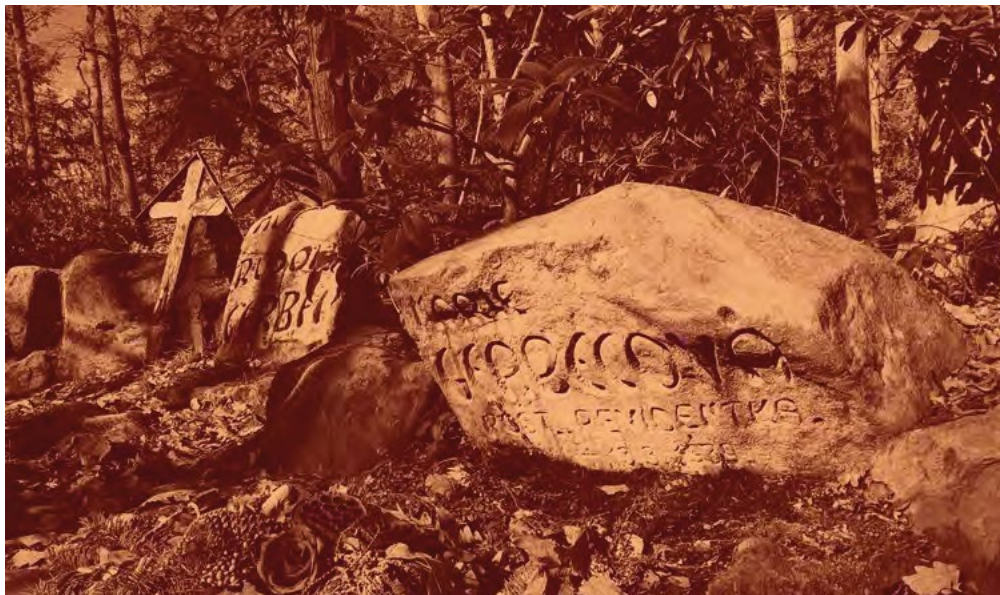
Věděli jste, že pod vedením MUDr. Alberta byla nemocnice jednou z nejlepších ve střední Evropě?

83

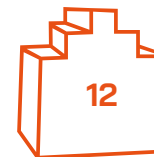
LESNÍ HŘBITOV

Autor myšlenky, koncepce a principů hřbitova: **MUDr. Rudolf Gerbec**;
Autor projektu, dvou křížů, náhrobků Baťovy rodiny a dalších: **František Lýdie Gahura**
Rok dokončení: **1931**
Umístění: **Kudlov, Filmová**

Autor usiloval o zachování kvalitního přírodního prostředí. Této myšlence byl podřízen i celý charakter hřbitova – mezi lesním porostem neměly vyvstávat okázalé a mohutné pomníky a náhrobky z nápadných materiálů. Zbudována byla pouze hlavní hřbitovní komunikace, skupiny hrobů byly přístupny jen lesními cestičkami.

84

Ironií osudu zde byl jako první pochován syn autora koncepce Lesního hřbitova doktora Gerbeca a hned po něm šéf a zakladatel Tomáš Baťa se svým pilotem Jindřichem Broučkem po letecké tragédii z 12. července 1932 v letounu Junkers F13, jehož věrná kopie je nyní vystavena v Památníku T. Bati.

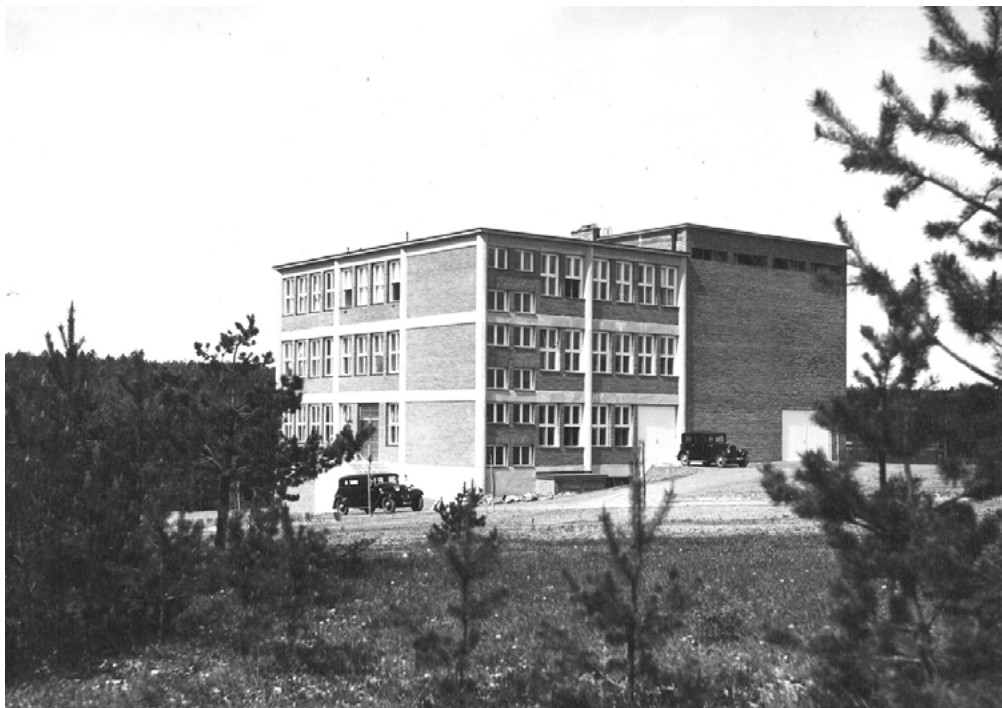
85

Věděli jste, že inspiraci pro vytvoření Lesního hřbitova si Tomáš Baťa přivezl z Ameriky a Boru u České Lípy?

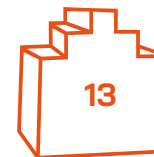
FILMOVÉ ATELIÉRY A LABORATOŘE

Autor: **Vladimír Karfík**
Rok dokončení: **1935–1940**
Umístění: **Kudlov, Filmová**

Z drobných filmových ateliérů, které měly sloužit k přípravě firemních reklamních spotů, vyrostl na Kudlově filmový komplex s kinosály, střižnami, ateliéry a řadou dalších budov, potřebných pro výrobu světových

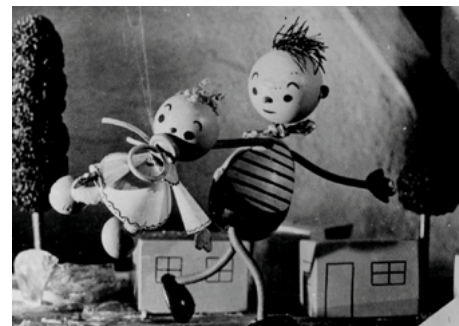

86

Věděli jste, že dva ze tří zakladatelů zlínských ateliérů (Elmar Klos, Alexander Hackenschmied) dostali za svá díla Oscara?

filmů. Hermína Týrlová, Karel Zeman nebo Elmar Klos tu pracovali na svých nejlepších dílech a zlínské ateliéry dosáhly nebývalého věhlasu. Zlín, hledající řadu inspirace ve Spojených státech, tak získal svůj Hollywood. Dnes je součástí filmových ateliérů Filmový uzel s muzeem filmu a filmovými dílnami pro děti a Kabinet filmové historie.

87

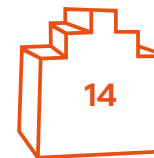
MĚSTSKÉ LÁZNĚ

Autor: *Vladimír Karfík, Josef Holeček,
Ladislav Ambrožek*
Rok dokončení: 1950
Umístění: *Hradská 888*

Také zlínské lázně neodmyslitelně doplňují urbanistický koncept města. Jejich koncept je mírně klasicizující a jejich dispozice velmi citlivě reaguje na okolní prostředí. Ve vstupní hale je zřetelný vliv nautického pojetí stavby Hanse Scharouna, který

88

s lázněmi příjemně koresponduje. V hlavním prostoru bazénu již sice chybí zvlněný podhled a účinek interiéru je tak oslaben, chybí také měkce tvarované schodiště na jižní fasádě, které ustoupilo výstavbě venkovního bazénu, přesto je však návštěva lázní příjemným zážitkem, který nadchne celistvostí návrhu a celkového řešení.

Objekt je od roku 2001 zapsán na Seznam nemovitých kulturních památek.

89

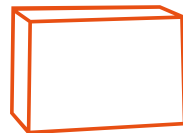
**Věděli jste, že
V. Karfík je také autorem
vyhříváného koupaliště
U továrny, tzv. Bat'ák?**

TOVÁRNÍ AREÁL

Příběh města a továrny v zahradách se začal psát v roce 1894 v maličké obuvnické dílně, kterou si na zlínském náměstí otevřeli sourozenci Antonín, Tomáš a Anna Baťovi. Od prvních měkkých valašských bot vedla dlouhá cesta ke Zlínu, jak jej známe dnes. Jeho základním stavebním kamenem se však stala červená cihla a její hlavní jednotkou továrna.

Po několika finančních peripetiích se jediným majitelem firmy Baťa stal budoucí šéf a vizionář Tomáš. V roce 1906 vznikla pod jeho vedením první výrobní budova, která naznačila další směřování stavebního vývoje podniku i města. Třípodlažní budova 60 × 20 m s dřevěnými sloupy, neomítaným zdívkem a zaklenutými okny byla inspirována americkými továrnami. Po ní přišla další, pětipodlažní na půdorysu 80 × 20 m s ocelovými sloupy, ve které pracovalo 1 300 lidí. Do roku 1923 vznikly další dvě jí podobné. Tomáš nechal postavit moderní kruhovou cihelnu s kapacitou 10 milionů cihel ročně a vybuudoval také vlečku, která cihly do závodu dopravovala. Už v roce 1924 byly původní budovy asanovány, aby uvolnily místo novým.

Právě tady se začala psát historie továrního areálu, jak jej známe dnes. V roce 1927 byl vyvinut jednotný systém železobetonového skeletu s modulovým rozpětím 6,15 × 6,15 m, který vtiskl tvář většině zlínských budov. Původně hranaté sloupy nahradily sloupy kruhové, počet podlaží se pohyboval od dvou do pěti. Typizované tovární budovy s přiznaným zdívkem i nosnými sloupy byly velmi rychlé a levné na výstavbu. Postavit pětipodlažní budovu o rozměrech 80 × 20 m trvalo tehdy od výkopu po kolaudaci pouhých 5 měsíců.

Důmyslné rozmístění budov do šachovnicového pole, v jejichž čele stanula správní budova s číslem 21, umožňovalo snadnou orientaci v celém areálu i pro úplné nováčky. Budovy byly členěny do větších výrobních souborů a propojeny dopravníky.

Baťovskou éru utnuly válečné události, nicméně stavební standardy přetrvaly až do 40. a 50. let. Spojeneckým bombardováním v listopadu 1944 byla továrna značně

poničena, ale už v roce 1946 vypracoval architekt Jiří Voženílek nový generel továrny, a také nový typ výrobní budovy, který byl realizován jako budovy 14 a 15. Zcela zničený centrální sklad obuvi nahradil nový dle návrhu architekta Vladimíra Kubečky se špičkovými technologiemi.

Jen málokteré město má v centru kolosální tovární areál, a ještě méně z nich jej dokázalo pevně propojit se životem města, s jeho architekturou a lidmi. Pro Zlín je dnes bývalý tovární areál místem, které ožívá nejen výrobními firmami, ale také loftovými byty, kavárnami a kancelářemi. Baťův americký sen tak zůstává naplněn i nyní.

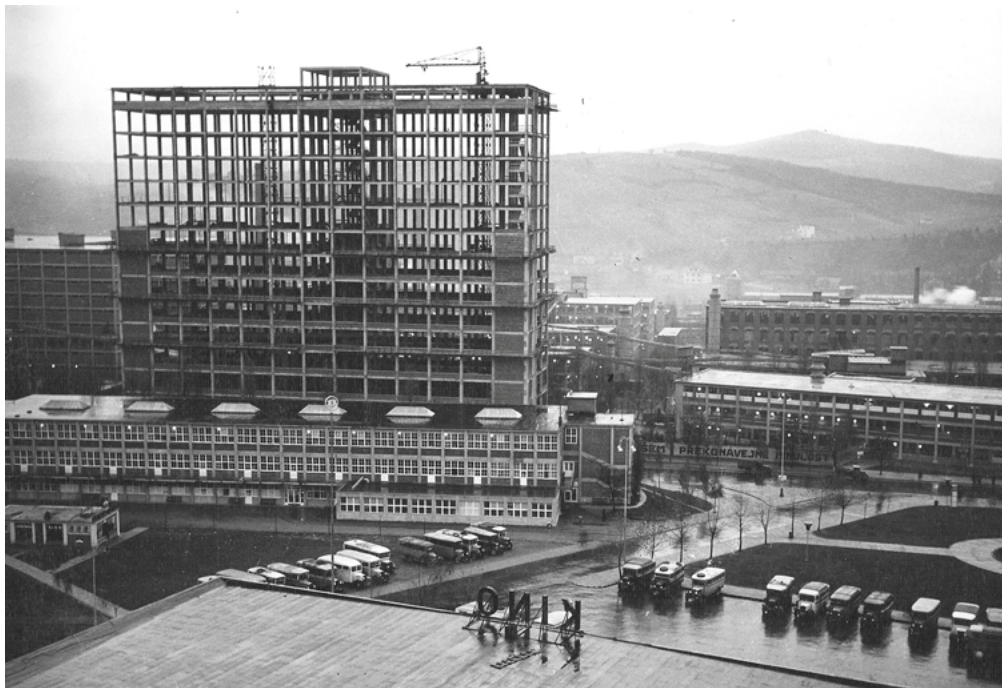
SPRÁVNÍ BUDOVA FIRMY BAŤA Č. 21

Autor: *Vladimír Karfík*

Rok dokončení: 1939 (kolaudace)

Umístění: tř. T. Bati 21

Ikonická budova č. 21 se stala sídlem firmy Baťa. Budova o 16 etážích, čnící do výšky 77,5 metrů, byla před válkou nejvyšším objektem v Československu, a ne nadarmo se jí říkalo Zlínský mrakodrap.

92

Správní budova je situována v tradiční řadě továrních budov, mezi nimiž zaujímá výsadní postavení, a to zejména svou výškou a uzavírá také severní stranu náměstí Práce. Stává se tak dominantou moderní koncepce města. Stejně jako jiné tovární budovy, je i tato členěna modulem 6,15 × 6,15 m, tvořícím tři propojené trakty.

Uvnitř železobetonového skeletu, jehož obvodový plášť tvoří ocelová dvojitá okna a cihelná vyzdívka se Slavíkovými obkladačkami, byla na každém podlaží o rozměrech 80 × 20 m otevřená pracovní plocha (většinou bez příček), kde mohlo pracovat zhruba 200 lidí. Hygienická zařízení i klimatizační komory byly vyčleněny mimo tento prostor, stejně jako schodiště a výtahy. Najdete zde funkční páternoster, vysokorychlostní výtah do 16. etáže, kde je umístěna vyhlídková terasa, i opravdovou a nápaditou technickou lahůdku – pojezdovou výtahovou kancelář šéfa firmy o rozměrech 6 × 6 m. Ta je vybavena funkční klimatizací a umyvadlem s teplou vodou. Pojezdná kancelář je přístupná k nahlédnutí a po objednání je možno se v ní i projet.

93

**Věděli jste,
že páternoster v této budově
je nejdelší svého druhu
v České republice?**

Při bombardování v listopadu 1944 unikl Bařtův mrakodrap jako zázrakem zkáze. V r. 2004 byl zrekonstruován a dnes slouží jako sídlo Krajského úřadu Zlínského kraje a finančního úřadu. Při rekonstrukci byla uvedena do původního stavu 8., tzv. ředitelská, etáž. Jsou zde k vidění zachovalé intarzované obklady a speciální kaučuková podlaha. Je zde umístěna také expozice věnovaná osobnostem firmy Baťa či busty Tomáše a jeho bratra Jana Antonína. K vidění je např. i znárodňovací dekret z roku 1945 v podobě rozměrné mramorové desky. Na střeše budovy je umístěn od roku 2019 bronzový model, který zachycuje město 50. let minulého století.

Karfíkovo vrcholné dílo je od r. 1958 zapsáno na Seznam nemovitých kulturních památek.

BUDOVA č. 34 – CENTRÁLNÍ SKLAD OBUVI

Autor: Vladimír Kubečka
Rok dokončení: 1949–1955
Umístění: Vavrečkova 5657

**Věděli jste, že na střeše
objektu měl být umístěn
heliport, který měl zajišťovat
spojení továrny s letištěm
v Holešově?**

Prvním československým pokusem o skutečně moderní technologii skladování je centrální sklad obuvi. Do té doby nevídaná mechanizace vnitřní dopravy, vagónování a expedice byla naprostým unikátem.

Sklad byl umístěn mezi areály výroby kožené a gumové obuvi. Desetietážní, téměř kvadratický, kolos o rozměrech 78 × 72 m také opustil modul 6,15 × 6,15 m a využil síť 6 × 6 metrů. Jeho plášť netvoří jen režné cihly, ale také okenní plochy.

Technickou zvláštností byl manipulační prostor pro vybavení vagónových a automobilových zásilek v prvním patře. Ve druhém podlaží byl umístěn expediční sklad s velkým sortimentem výrobků. Expedice se prováděla pomocí pojezdných vozíků na oválné dráze. Vertikální dopravu řešily nákladní výtahy v rozích budovy. Úniková schodiště jsou na budově uprostřed všech čtyř fasád.

BUDOVY č. 14 A 15

Autor: Jiří Voženílek

Rok dokončení: 1946–1949

Umístění: Vavrečkova 7040

Při bombardování Zlína v roce 1944 byl tovární areál značně poškozen. Primárně šlo tedy o nahrazení zničených skladovacích a výrobních budov. Pro obuvnickou konfekci, gumárenské budovy a centrální sklady proto Jiří Voženílek navrhl budovy 14 a 15, které oproti stávajícím budovám doplnil

96

o nové znaky. Mezi nimi bylo nové umístění sociálních zařízení/šaten v mezietaži, zvětšené rozpětí, vyšší světlá výška (4 m), klimatizace a osvětlení. Obvodový plášť i okna zůstaly zachovány, stejně jako pětietážová koncepce. Z provozních důvodů Voženílek opustil tradiční modul 6,15 × 6,15 m a zvětšil krajní pole na 7,85 × 6,15 × 7,85 metrů. Právě sem situoval nejen hygienická zařízení, ale také klimatizační strojovny. Dodnes si je můžete prohlédnout v expozici muzea v jedné z budov.

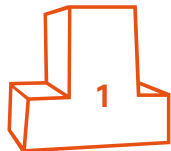
Po rozsáhlé rekonstrukci zde od roku 2013 sídlí 14|15 BAŤŮV INSTITUT, který se jako kulturní centrum řadí k evropským unikátům. Sídlí zde Krajská galerie výtvarného umění ve Zlíně, Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně a Krajská knihovna Františka Bartoše ve Zlíně.

Věděli jste, že platforma mezi těmito dvěma budovami není původní, ale vznikla nově při jejich rekonstrukci?

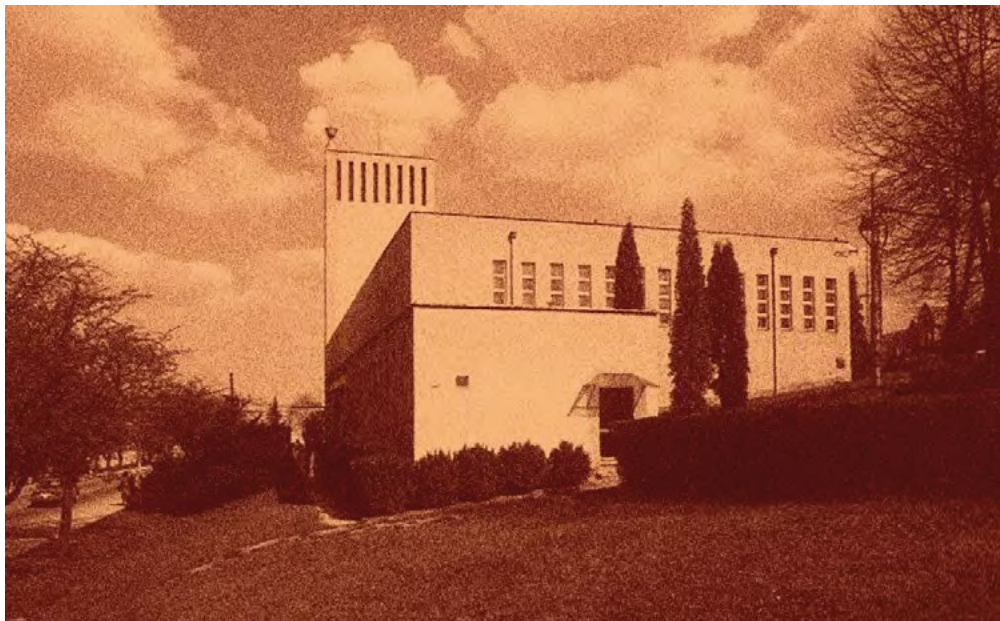
97

EVANGELICKÝ KOSTEL

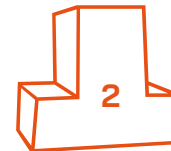
Autor: *Vladimír Karfík*
Rok dokončení: 1937
Umístění: *Štefánikova 3018*

Střídmé a jednoduché pojetí evangelického kostela navazuje na racionalitu a strohost baťovské architektury. Kostel je sestaven ze tří kubusů – modlitebny, sborové místnosti a zvonice. Na nízkou hmotu se vstupními prostory a zázemím navazuje kolmo ve sva- hu postavená hlavní loď s oltářem. Stavbě dominuje věž zvonice.

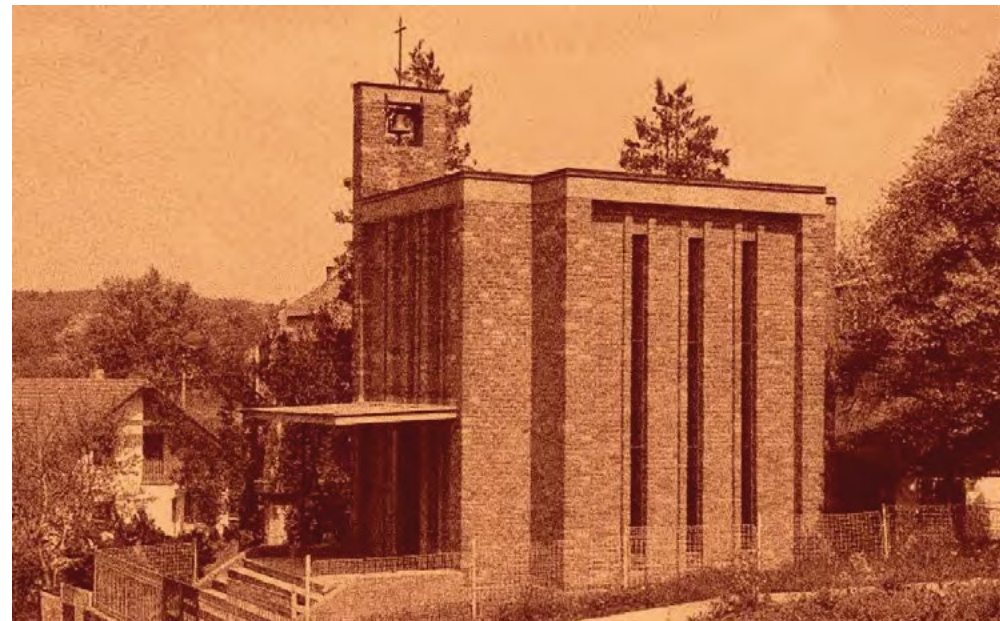
98

KAPLE SV. VÁCLAVA

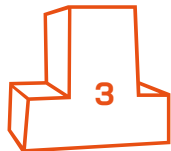
Autor: *František Lýdie Gahura*
Rok dokončení: 1927
Umístění: *Kudlov*

Drobná, ale nepřehlédnutelná je kaple sv. Václava u hlavní silnice na Kudlově. Gahura byl při jejím návrhu ovlivněn holandským hnutím De Stijl. Vnější fasádu kaple zdobí pouze cihelné prolamování. Zajímavostí je, že materiál na stavbu kaple daroval Tomáš Baťa a jen pár metrů od kaple stojí Gahurova vlastní vila.

99

KLÁŠTER REGINA

Autor: *Miroslav Lorenc*
Rok dokončení: *1938*
Umístění: *Divadelní 3242*

Pro kongregaci milosrdných sester III. řádu sv. Františka v Opavě připravil Lorenc projekt kláštera, sloužícího jako útulek pro sirotky. Tato puristická monstrance vznikla na pozemku známém jako Farská louka v samém centru města.

100

VZDĚLÁVACÍ KOMPLEX UTB

Autorka: *Eva Jiříčná*
Rok dokončení: *2017*
Umístění: *Štefánikova 5670*

Nejnovější realizací Evy Jiříčné ve Zlíně je Vzdělávací komplex UTB v bezprostřední blízkosti Kulturního a univerzitního centra Zlín. Mezi dvěma budovami, je zasazen organicky tvarovaný prosklený objekt, který ukrývá vstupní halu i výstavní prostory. Vzdělávací komplex UTB získal cenu Stavba roku 2017 Zlínského kraje.

101

KULTURNÍ A UNIVERZITNÍ CENTRUM ZLÍN

Autorka: *Eva Jiříčná*

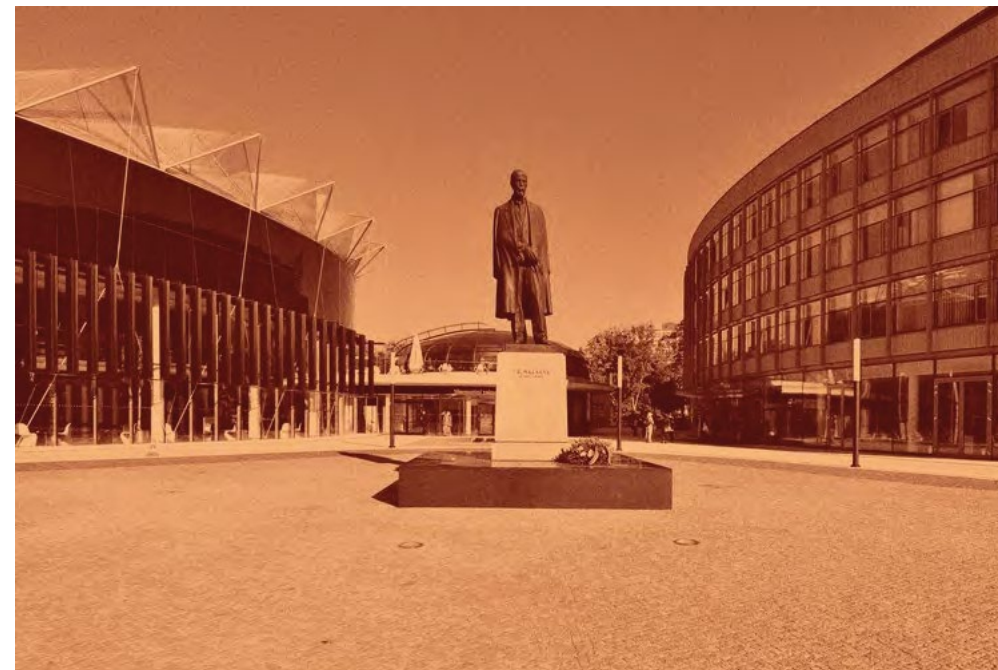
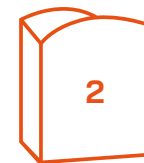
Rok dokončení: 2010

Umístění: *náměstí T. G. Masaryka*

Na místě, kde stávaly Masarykovy školy, vzniklo podle návrhu zlínské rodačky Evy Jiříčné Kongresové a univerzitní centrum Zlín. Na půdorysu, který reflektuje původní uspořádání budov, vyrostly moderní skeletové budovy s výrazně prosklenými fasádami. Organické tvary inspirované schránkami řas rozsivek kontrastují s kubisticky řešenými skleněnými světlotlami.

102

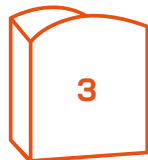

V budovách sídlí Filharmonie Bohuslava Martinů a Univerzita Tomáše Bati. Kulturní centrum je místem pořádání koncertů, divadel, konferencí či plesů.

Stavba získala cenu Stavba roku 2010 Zlínského kraje a řadu dalších významných ocenění.

103

GAHURŮV PROSPEKT

Autoři revitalizace: *Jitka Ressová, Hana Maršíková, Jan Pavézka*
Rok dokončení revitalizace: **2013**
Umístění: *náměstí T. G. Masaryka*

Povedenou proměnou prošla v minulých letech spodní část náměstí T. G. Masaryka. Chodníky jsou zde zapuštěny pod úroveň terénu a travnaté plochy vytvarovány do mírných terénních vln, chodce tak lze pozorovat jako proplouvající uprostřed zvlněné zelené hladiny.

Urbanismus místa tak zůstal zachován. Za revitalizaci spodní části – předprostoru Kulturního a univerzitního centra Zlín získal Gahurův prospekt druhé místo v prestižní soutěži Park roku 2014 a hlavní cenu v kategorii Stavba roku 2013 Zlínského kraje.

104

PARK KOMENSKÉHO

Autoři: *Václav Babka, Pavel Mudřík*
Rok dokončení revitalizace: **2014**
Umístění: *v prostoru mezi ulicemi tř. T. Bati, Gahurova, Štefánikova a Školní*

Místem, které se stalo živoucím srdcem města, je park Komenského. Rodiny, děti, sportovci, party kamarádů i páry sem chodí odpočívat, hrát si, bavit se nebo sportovat. Východní strana parku je lemována ulicí Školní, která je právem nazývána jako první zlínský bulvár. Ten lemují malé obchůdky, kavárny či hudební klub. Park získal na základě velmi zdařilé revitalizace titul Park roku 2015 v České republice.

105

POUŽITÁ LITERATURA

P. VŠETEČKA, Zlín – *Pasportizace stavebních památek* (zadavatel: Úřad města Zlína)

P. NOVÁK, *Zlínská architektura 1900–1950*

ZLÍNSKÁ ARCHITEKTURA

Vydalo: statutární město Zlín,
Odbor tiskový a cestovního ruchu

Sídlo: náměstí Míru 12, 760 01 Zlín

Text: Odbor tiskový a cestovního ruchu

Grafická úprava a mapka: MgA. Silvie Jakubková

Fotografie: fotoarchiv MMZ, Moravský zemský archiv v Brně, Státní okresní archiv Zlín, 14|15 BAŤŮV INSTITUT, Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně, Toast – Libor Stavjaník, MgA. Silvie Jakubková, La Villa Restaurant, Petr Šmídek, Filmový uzel Zlín

Tisk: KODIAK print s.r.o.

Náklad: 5 000 ks

dotisk 2. vydání 2024,

spolufinancováno Zlínským krajem

www.visitzlin.eu

1 Vila Tomáše Bati
Čepkov, Gahurova 292

2 Vila Jana Antonína Bati
Osvoboditelů 187

3 Vila MUDr. Bohuslava Alberta
Havličkovo nábřeží 3019

4 Vila arch. Vladimíra Karfíka
Nad Ovčírnou, U Lomu 629

5 Vila ředitele Hugo Vavrečky
Mokrá, Stráže 3661

6 Vila ředitele Josefa Hlavničky
Mokrá, Stráže 3662

7 Vila ředitele Dominika Čipery
Burešov 3675

8 Domek zahradníka – vrátného Čiperovy vily
Burešov 3674

9 Vila ředitele Františka Maloty
Lazy I 3689

10 Vila Ludvíka Gerbece
Zálešná, Zálešná I 3222

11 Šťastného vila
Čepkov, Pod Stráněmi 743

12 Rojtova vila
Nad Ovčírnou VI 3116

13 Vila Dr. Hugo Förstera
Lazy, Hluboká 2654

14 Zikmundova vila
Nivy, Žlebová 2894

15 Hanzelkova vila
Nivy, Žlebová 1590

16 Liškova vila
Kudlov, Filmová 308

17 Vila Vojtěcha Bati
Paseky, Pasecká 3369 a 277

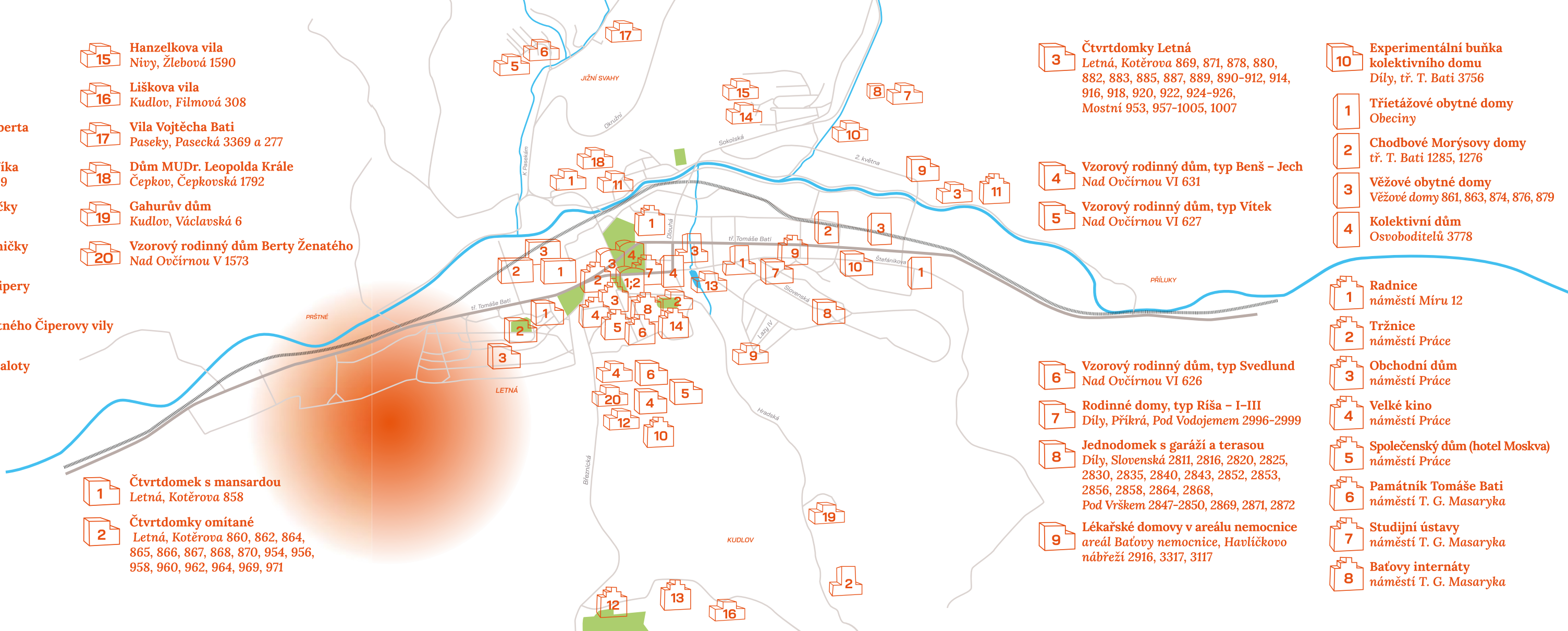
18 Dům MUDr. Leopolda Krále
Čepkov, Čepkovská 1792

19 Gahurův dům
Kudlov, Václavská 6

20 Vzorový rodinný dům Bertý Ženatého
Nad Ovčírnou V 1573

1 Čtvrtdomek s mansardou
Letná, Kotěrova 858

2 Čtvrtdomky omítané
Letná, Kotěrova 860, 862, 864,
865, 866, 867, 868, 870, 954, 956,
958, 960, 962, 964, 969, 971

3 Čtvrtdomky Letná
Letná, Kotěrova 869, 871, 878, 880,
882, 883, 885, 887, 889, 890-912, 914,
916, 918, 920, 922, 924-926,
Mostní 953, 957-1005, 1007

4 Vzorový rodinný dům, typ Benš – Jech
Nad Ovčírnou VI 631

5 Vzorový rodinný dům, typ Vítek
Nad Ovčírnou VI 627

6 Vzorový rodinný dům, typ Svedlund
Nad Ovčírnou VI 626

7 Rodinné domy, typ Říša – I-III
Díly, Příkrá, Pod Vodojemem 2996-2999

8 Jednodomek s garáží a terasou
Díly, Slovenská 2811, 2816, 2820, 2825,
2830, 2835, 2840, 2843, 2852, 2853,
2856, 2858, 2864, 2868,
Pod Vrškem 2847-2850, 2869, 2871, 2872

9 Lékařské domovy v areálu nemocnice
areál Baťovy nemocnice, Havličkovo
nábřeží 2916, 3317, 3117

10 Experimentální buňka
kolektivního domu
Díly, tř. T. Bati 3756

1 Tříetážové obytné domy
Obeciny

2 Chodbové Morýsovy domy
tř. T. Bati 1285, 1276

3 Věžové obytné domy
Věžové domy 861, 863, 874, 876, 879

4 Kolektivní dům
Osvoboditelů 3778

1 Radnice
náměstí Míru 12

2 Tržnice
náměstí Práce

3 Obchodní dům
náměstí Práce

4 Velké kino
náměstí Práce

5 Společenský dům (hotel Moskva)
náměstí Práce

6 Památník Tomáše Bati
náměstí T. G. Masaryka

7 Studijní ústavy
náměstí T. G. Masaryka

8 Baťovy internáty
náměstí T. G. Masaryka

- 9** Obchodní a společenský dům Díly
(Malá scéna) Díly, Štefánikova 2987/91
 - 10** Tomášov
Nad Ovčírnou, U Lomu 638
 - 11** Nemocnice Tomáše Bati – Historická část
Havlíčkovo nábřeží
 - 12** Lesní hřbitov
Kudlov, Filmová
 - 13** Filmové ateliéry a laboratoře
Kudlov, Filmová
 - 14** Městské lázně
Hradská 888
- 1** Vzdělávací komplex UTB
Štefánikova 5670
 - 2** Kulturní a univerzitní centrum Zlín
náměstí T. G. Masaryka
 - 3** Gahurův prospekt
náměstí T. G. Masaryka
 - 4** Park Komenského
v prostoru mezi ulicemi
tř. T. Bati, Gahurova, Štefánikova
a Školní

- 1** Správní budova firmy Baťa č. 21
tř. Tomáše Bati 21
- 2** Budova č. 34 – centrální sklad obuvi
Vavrečkova 5657
- 3** Budovy č. 14 a 15
Vavrečkova 7040

- 1** Evangelický kostel
Štefánikova 3018
- 2** Kaple sv. Václava
Kudlov
- 3** Klášter Regina
Divadelní 3242

zlín.
■■■■■

statutární město Zlín © 2024

www.visitzlin.eu